

Conceding A Point To Feldman?

By: Editorial Board

This Article has
3 messages

Date Posted: August 15, 2007

The Jewish Press

 Comment E-mail Print

 Digg Save to Delicious

The last sentence of an editorial in last week's Jewish Week – “Now can we turn our communal attention to the more significant issues raised in Feldman's Complaint?” – echoed calls from some Modern Orthodox quarters for a reevaluation of Judaism's traditional shunning of intermarrieds in the aftermath of Professor Noah Feldman's recent New York Times Magazine article.

In that article, Prof. Feldman sharply challenged the failure of his Modern Orthodox high school to acknowledge his engagement and marriage to a non-Jewish woman. So it seems appropriate to note that this is not the first time a reevaluation has been urged within Modern Orthodoxy – and that it was firmly rejected.

In early 1992, reacting to alarming statistics on the occurrence of intermarriage (52% as compared to 9% in 1965), a splinter group of rabbis in the Rabbinical Council of America, who earlier had formed what was called the “RCA Roundtable,” proposed that instead of “writing off” intermarrieds and driving them away, “we must respond constructively to the future of *Klal Yisrael* in the next generation” and “explore the full range of possible responses to this phenomenon.”

The proposal was based on a facile comparison with Judaism's disinclination to completely shun those who publicly desecrate the Sabbath and other commandments.

The Roundtable proposal created something of an uproar – not in small part because it ran counter to the well-known views of the great *gaon* and spiritual mentor of Modern Orthodoxy, Rav Yosef Dov Halevi Soloveitchik, *zt”l* – and was ultimately rejected by the RCA.

The run-up to the RCA's rejection of the proposal was fascinating. No fewer than fourteen leading *roshei yeshiva* of the Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary (RIETS), including Rav Dovid Lipschitz (the Suvalker Rav), *zt”l*; Rav Aaron Soloveichik, *zt”l*; and, *ybd”l*, Rav Moshe Dovid Tendler and Rav Dovid Bleich, signed a statement denouncing the Roundtable's proposal as inconsistent with *halacha*.

Also, on April 15, 1992, on official RIETS stationery, Rav Aaron Soloveichik sent a letter to the RCA, of which he was a leading member, explaining why the proposal should be rejected. He wrote, in part:

This letter is in answer to the round table resolution entitled “Reaction to Intermarriage Statistics.” This resolution proposes entertaining an alternate reaction to the traditional rebuke and rejection of those who estrange themselves and their children from Hashem, and *Klal Yisroel*, by way of intermarriage. The round table resolution equates intermarriage with *Chilul Shabos Befarhesyyo* [open and notorious desecration of the Sabbath] and cites *poskim, gedolim*... to count a *Mechalel Shabbos Befarhesyo* in a *minyan* [quorum for formal prayer]. This equation between a *Mechalel Shabos Befarhesyo* and a Jew who intermarries is grounded [in] a severe BLUNDER!

Reason 1: Ninety percent of those in America were raised in an irreligious home, and in an irreligious environment. Consequently they have the status of *ANUSIM* [persons deemed to have acted under duress] and are therefore to be treated like good Jews. The Rambam says this in regard to the Karaites who were raised in a Karaite's home.

Reason 2: *Chilul Shabos Befarhesyo* does not constitute, today, an act of rebellion against Hashem, the Torah, and *Klal Yisroel*, even when it is done by Jews who are not *ANUSIM*. Intermarriage, on the other hand, even today, when the overwhelming majority of American Jews are completely assimilated, is just one step short of total conversion to Christianity. By permitting the counting of an intermarried Jew to a *minyón*, we thereby promote intermarriage and even *shmad* [conversion]!

It is also worthy of note that Rabbi Mayer Twersky, a grandson and longtime student of the Rav and currently a *rosh yeshiva* at RIETS, stated in a 2003 article on Torahweb.org that the Rav was "absolutely adamant regarding the ban on attending an intermarriage."

Rabbi Twersky continued,

Unquestionably, intermarriage is anathema because it destroys Jewish identity and destiny. Accordingly, it is nothing less than a *chilul Hashem* to be present at such a marriage. One cannot attend a wedding as a conscientious objector. By attending, one *eo ipso* joins in celebrating. A Jew cannot under any circumstance celebrate the partial destruction of Jewish identity.

With this same compelling line of reasoning in mind, the Rav was also equally adamant that subsequent to the wedding intermarried "couples" must not be included in family gatherings or invited to family *semachos*, and the like. Inviting the couple as such *eo ipso* acknowledges and accepts their illicit marriage. Under no circumstances may this acceptance be forthcoming. Let us not delude ourselves into thinking that we would be simply maintaining relations for purposes of *kiruv*. To the contrary, we are strengthening the hands of those living in sin and creating a *chilul Hashem*.

So there is nothing new under the sun, and Prof. Feldman has offered no kosher food for thought.

סימן כג

פסקים שלא להלכה למעשה²³

במחלל שבח ממש דלכ"ע הוי מומר לכל התורה אפשר שגם המהרש"ל מודה. וא"ל כיון דגזירת יינם הוא משום בנותיהם והרי בנות מחללי שבתות לא נאסרו. ו"א דא"כ מומר לעבודת כוכבים לא יאסור יין בשתייה ולפי מה דאמרינן בחולין (רף ד') אוסר וצ"ל כמש"כ הר"ן בחידושו שם וכמו שהעתיק גם מעכ"ת נ"י כיון דהוי ככותי גמור הוא בכלל גזירתן אעפ"י שאין בבנותיו איסור חתנות וא"כ ה"ה במומר לחלל שבת בפרהסיא. וכ"כ הרשב"א בשו"ת הביאו הב"י (סי' קי"ט) דמומר לחלל שבת בפרהסיא יינו י"ג. והנה עד כה דברנו מעיקר הדין איך לרון מחלל שבת בפרהסיא אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב עד שכרובם חלול שבת נעשה כהיתר אם לא יש להם דין אומר מותר שרק קרוב למזיד הוא ויש בהם שמחפלים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרכן והרי מחלל

כ"ה אלטאנא יום ד' כ"ט מרחשון תרכ"א לפ"ק. לידירי מחתוני הרב המופ"י מו"ה שמריהו צוקערמאן נ"י.

מה שכתב מעכ"ת נ"י שהוא ה"י נוהג לאסור בשתיית יין שנגע בו ישראל מחלל שבת בפרהסיא מפני שהוא מומר לכל התורה כולה והוכיח בן משו"ת המב"ט שהביא בנקודת הכסף י"ד (סי' קכ"ד) לאסור בשתיית יין שנגעו בו קראים מפני שהם מחללים את המועדות והמה כמחללי שבתות.²⁴ אמנם יש מי שחולק עליו ולכן שאל אותי איך דעתי בזה.

לענ"ד הדין עמו דכיון דמחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לכל התורה דינו כעובר כוכבים ואפשר שאפילו המהרש"ל שהביא בנקודת הכסף שם שס"ל דקראים אינם אוסרים מודה בזה דקראים אינם מחללין שבתות רק מועדות מפני שחולקים על קביעות שלנו וששה מחלל מועדות למחלל שבתות לא ס"ל. אבל

ובלא"ה יש למצוא שנשא אשה בטעות והינו שנודע אח"כ שהיא לו אחת מחייבי כריתות. וזהו מחורצת גם קושית מר מרש"י קידושין ע"ח שכתב ממור שולד מחייבי כריתות. ועל מה שכתבתי שמש"ש הפוסקים ששני שם האב הוא רק פסול מפני הלצה וטעות, דרצין לומר שיש לו שם כיהודה ושם בגליל אבל בלא זה רק שני גמור בשם האב הוי הגט כחספא בעלמא וע"ז הקשה מר ממה שכתב הרא"ש בחשובה (כ"ל י"ז סי' י"ב) ביוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל שהוא פסול משום לעז ולא כתב שהוא חספא בעלמא כמש"כ אני. לענ"ד יש לרחות עפ"י מהרא"י בפסקיו ובכתביו (סי' קפ"ד) דעובדא דהרא"ש הוא דשינה לשם אבי אביו. ויש סברא דבני בנים הרי הם כבנים, ועל כן לא פסלו הרא"ש רק משום לעז. משא"כ בשנוי גמור י"ל דמורה הרא"ש דפסול מראורייתא, והן אמת שגט פשוט (קכ"ט סקצ"ו) נראה שסובר כמו שכתב מר בכל ענין רק משום לעז אמנם כבר כתבתי במכתבי הקודם כמרומי בחשובת הרע"א סובר שהוא מראורייתא, ועכשיו עיינתי בחשובה הנזכרת ומצאתי שכן כתב הרב הנזכר (בסי' קי"ח בד"ה ובאמת), ויעיין מר עוד (שם בסי' קי"ט) מה שכתב הרב בית מאיר בזה עכ"פ אין הדבר ברור. וע"כ דעתי עתה שלענ"ד טוב שלא לכתוב שם אביו כלל שבדוא"י גמור אין בו חשש פסול, מלהכניס עצמנו כפלוגתא דרבנן דאורייתא. עכ"ל

כזה הנראה לענ"ד על דברי מרש"י ובכחמנו הרכה יורנו גם על זה דעתו למען נבוא על שורש הלכה כס"ד.

אמר נ"י דחה על דברי שהקשיתי על דברי מר הקדומים. אין וטמון על תירוצו של השי"ש. אחר שהה"מ והעני ארום והבית שמואל לא סברי הכי. וע"ז כתב מר שהלא כך זרחה של תורה שרשוחו יחון אפילו לקטן לחלוק על גדול, עכ"ל. ואמר שכונתי היחה שפאחר שציקר יסודו של השי"ש הוא ליישב סחירת הרמב"ם וזולת זה אין לו ראיה לדבריו מכיון דאיכא שינויא אחרנא מגלן לסמוך על הירוח ההוא ובכנון דא נאמר אשינויא ניקום ונסמוך, ובפרט דלמא ימצא לן תירוח יותר הגון ע"ד הר"מ ואיך נולד דין כדברי השי"ש.

ומ"ש מר על קושיתי שהלא השי"ש כתב שחוס' ורא"ש לא סברי סברא שלו. וע"ז דחה מר שלא קשה שהרי הרא"ש בלא"ה לא ס"ל כהרמב"ם ואינו חושש להיכא דאפקרה במיוחדת עכ"ל, ולא זכיתי להבין זה המאחר שהרא"ש חולק על סברתו של השי"ש לענין דאין מועיל נאמנות האב, מאי מהני אם להרא"ש מותר הדבר כיון דמיוחדת היא דלמא בהא הלכה כרמב"ם וכזה הלכה כהרא"ש, ואטו שמא דגברא רבא קגרים וכזה ממש הקשה הדרכי משה באה"ע (סי' מ"ה ס"ק ד') על התשכ"ן בענין סבלונת וכו'.

ועל מה שכתבתי דהא דהאמינה תורה לאכ איירי בנושא אשה כדת משה ישראל משא"כ ככן מן הפנויה מנא ידע הוא עצמו שבדוא"י בנו הוא שנאמינהו ועל זה הקשה מר ממש"ה הסמ"ע (ח"ו"מ רע"ז ס"ק כ"ד) דמפרש קרא דיכיר על אמר על בנו שהוא ממזר עכ"ל, הנה הבית שמואל (קנ"ו סק"א) על מה שכתב דמי שיש לו אח מ"מ אפילו ממזר, צ"ל דמירי בחבושים בכית האסורים, הוא ודאי ראייה לרבינו, אמנם אף מהסמ"ע אין תיובתא לדברנו עפ"י הרב מו"ה יונתן בספרו בני אהובה (פ"א הי"ג מהלכות חליצה) ויכול להמצא בנושו אשה שהועד כעלה שמה ושוב נמצא דסהרי שקרי ניהו דבכנון דא ודאי לא שייך כיון דאפקרה. דהלא סברה דבעלה מח ובעלה השני הוא אישה כדת משה ישראל, וא"כ גם מדברי הסמ"ע אין תיובתא

23 פתיחה זו לסדרת החשובות מהרה לדעת הגאון ממנוקאטש הוכחה, כי לא היו דברי רבנו כאן להלכה (מנחת אלעזר ח"א סי' ע"ד). וסיים יו"פ עשה המוציא לאור בכנין ציון שהעמיד החשובה בסימן כ"ג שנדפס מקודם לסימן זה שמאז והלאה היו להלכה ולא למעשה.

24 כן סוברים ה"שכילי רוד"י סי' קי"ט - קכ"ב, אבני צדק מסיגט יור"ד סי', ושנ"ח זקן אהרן (ח"א יור"ד ג"ה) ואלף המגן לר' נתן הלוי אב"ד וינצוא.

אך לעומתם ברך יאמרו להחיר בפשטות, המהרי"א אשכנזי מולאטשוב (יור"ד סי' ט"ז), ועוד להלן.

שכת נחשכ כמומר כלכד מפני שהכופר בשכת כופר כבראה ובבורא זה מורה ע"י תפילה וקידוש ומה גם ככניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת שדומין ממש לצדוקין ולא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים כמכואר (סי' שפ"ה) וכ"כ גם המבי"ט (סי' ל"ז) ואפשר נמי דצדוקין שלא הורגלו בתוך ישראל ולא ידעו לעיקרי הדת ואינם מעיוין פניהם נגד חכמי הורור לא חשבי מזידין וכו' יע"ש. והרבה מפורשי הדור דומין להם ועדיפי מהם שמה שמחמיר

הר"ש בקראים להתשיב יינם אינו מפני חילול מועדות שרומה לשכת כלכד אלא מפני שכפרו גם בעיקרי הדת שמלין ולא פורעין ואק להם ריני גיטין וקדושין שעי"ז כניהם ממזרים. ובוה רוב הפושעים שבומנינו לא פרצו. ולכן לענ"ד המחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם חכוא עליו ברכה. אכן גם למקילים יש להם על מה שיסמכר²⁵ אם לא שמבורר לנו שידוע דיני שבת ומעיו פניו לחללו בפני עשרה מישראל יחד שזה דאי כמומר גמור ונגיעת יינו אסור. כנלענ"ד הקטן יעקב.

Handwritten note:
Tos...
g...
...

סימן כד

שאלה כ"ה אלטאנא בחדש אדר תקצ"ח לפ"ק. כריא ששעה שטר צואה בערכאות וצוה וחחס כעדים שפלוגי יקבל זה ופלוגי זה ולכל אי מיורשיו ג"כ צוה מה שיקבל מירושתו ומינה אפטרופסים (שקרין קוראטארען) שלאחר מותו יררו הם לנחלתו ולעזבתו וימסרו לכל אי וא' מה שצוה ליתן לו והיורשים לא ערערו נגד צואתו ואין ידוע אם מפני שמסכימים ומוחלים לכל אי הסך מה שיקבל או אם מפני שמתייאשים שידעים שהשטר אשר הוקם בערכאות כפי מנהג המדינה אין מועיל ערעור נגדו. והנה האפטרופסים עשו כפי אשר נצטוו. אבל להיראים נולד הספק אם יקבלו מה שהוקצב להם אחר שע"פ דין תורה אין כאן קנין גמור שיקנו וממילא כא הכל לרשות היורשים ואינם יודעים אם ימחלו היורשים והיורשים אין לפינוג לשאול את פיהם ולכן שאלו אם יש חשש עכירה בזה בקבלתם מה שנכתב להם מיד האפטרופסים או לא.

תשובה על זה השיב אאמ"ו נר"ו בניטין (דף י"ג ע"א) אמרינן חנו מנה לאיש פלוני ומת יתנו לאחר מיתה ומוקים רב בגמ' והוא שצבורין ומונחין בקרן זוית ופריך כמאי עסקינן אי בכריא כי צבורין מאי הוי (פרש"י הא יכול לחזור עד שימשוך ויורשו נמי יכול למיהדר אליבא דמאן דלית לי מצוה לקיים דברי המח) ואלא כש"מ מאי איריא צבורין כי אין צבורין נמי הא דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי. ומוקי ר"ז בכריא ובעינן צבורין דכצבורין קני כל היכי דאיתא ורב פפא מוקי בש"מ ובעינן צבורין דאי לא"ה חיישינן למנה קבור ע"ש. הנה לפי דברי רש"י דהיורש לא יכול לחזור רק אליב"י דמ"ד דלית לי מצוה לקיים דברי המח א"כ לפי מה דפסק בגמ' ככתובות (ס"ט) כר"מ דמצוה לקיים דה"מ א"כ לדידן אין היורש יכול לחזור. אכן דעת התוס' אינה כן דהקשו שם מאי פריך כי צבורין מאי הוי לימא דטעמא דמתניתין משום מצוה לקיים ד"ה ותירצו דלא רצה לאוקמי מתניתין

25 ועל מעמדו של מחלל שכת יעוין כשור"ת מצטה אריה לגאביר לכוב חיב אריח סי' ל"ז. בית דוד לרז"ו לייטר סי' ק"ו אות ס"ד. וכתוב יהודה (גרנולר) סי' ה' ז'. ואף שכמש"כ לא היה פסק רבנו למעשה לפ"ד בנו הנדול זצ"ל, רואים אנו כי ענקי הדורות סמכו על פסק זה. כגון המהרש"ם ח"א סי' קפ"א. ומרן האחייעור ח"ג סי' כ"ה, ומובא כמלמד להועיל (להגדר"צ הופמן ח"ב יו"ד סי' ג"ב) מה ששמע מחתנו של רבנו הוא הרב מ"ה משולם זלמן הבהן ז"ל שראה בשור"ת שואל ומשיב (או שמע מפי מחבר זה) שבומנו אנשי אמעריקא (דברים אלו נכתבו לפני כמאה שנים: יא"ה) המחללים שכת הם כתינוק שנשבה לבין הנכרים ואין נודוין כמומרים לכל החורה וכן אפשר שבקצת עירות אשכנז שכולם כמעט מחללי שכת הם. הדין כן ועיין שם אריח סי' כ"ט.

יחס זה מצר גם אצל הגאון הר"ר חיים צבי מנהיימר אב"ד אונגוור המוכא בספר שור"ת רשב"ן (להיר שלמה צבי שיק אב"ד קארצג) סי' קל"ט. וכן הגר"י אסאר בשור"ת מהרי"א יו"ד סי' ג' ואריח סי' כ"ז. ועיין אגרות משה אריח א' סי' ל"ג, ואה"ע ב' סי' כ' עוד יעוין בורכי תשובה סי' קכ"ד סק"י"ב. ובמנחת יצחק חלק ט' סי' כ"ה — והנה תשובה זו שחלה הג"ר ח"ח מדיני משרי חמד מערכת מ' כלל פ"ו ד"ה ואחר זמן מצאתי שדבר בקדשו הבנין ציון. והביא שגם מהגאון ח"ס משמע מחז' סי' פ"ג דמומר לחלל שכת כל שלא נטעב בין הנכרים אין בו גזרת כותיהם עי"ש. וכן למד מהח"ס הרי"מ לייטר בורכי שלום סי' ג"ה אות י"ב ומובא אצל בן אהיו ר' זאב וולף לייטר במאורות נתן סי' ע"ד (לאכיו) וכתב שם גם ממה שכבר אסף איש טהור הגאון משאויל בספרו זכר יהוסף אריח כ"א ולא הניח מקום להתגוד מראשון כראשונים עד אחרונים כאחרונים ויפה אמר שאינו רוצה לדבר ולחתוך הדין כענינים כלליים כאלה אשר מן הראוי לדון יחירי וצריך להיות מתון מאד.

וכסגון דומה כותב הגאון מכלל הרי"ח בשור"ת רב פעלים (חיג אריח סוף סי' י"ב) אחר שמכיא את דברי רבנו: כיון שכתב רבא אמר מילתא יש לסמוך עליו בחילול שכת ודבנן.

שאלה: במנין שלנו יש אחד או שנים שמחללים שבת בפרהסיא לא לכד במלאכתם כי אם גם עושים מוגמר, ואפילו קידוש והבדלה אינם עושים, אי שרו לצרפם למנין.

תשובה: הפרמינ סי' נ"ה באשל אברהם /אוי"ח/ סי' ד' כי דמחלל שבת בפרהסיא אין מצרפין למנין. וכ"כ בתשו' חכם צבי סי' ל"ח, ואף דבשאילת יעבץ ת"א סי' מ"ט משמע דכל עברייין מצרפין למנין כל זמן שלא נידוהו מ"מ לא כתב בפירוש דגם מחלל שבת בפרהסיא מצרפין ואפשר דמודה בזה דאין מצרפין ועיינן מ"ש לענין זה בשו"ת משיב דבר סי' ט' שאוסר. וכ' המג"א /אוי"ח/ סי' קצ"ט ס"ק ב' מי שהוא רשע בפרהסיא אין מזמנין עליו. וראיתי בשו"ת רשב"ן סי' צ' שהביא בשם שו"ת דורש לציון דזה דוקא כמומר להכעיס ובימינו אין עושין להכעיס (וע' שו"ת רשב"ן סי' ס"ז) ותמוה דלהכעיס אפילו בא' משאר עבירות אין מצרפין אותו כמבואר בפרמ"ג הנ"ל /אוי"ח/ סי' נ"ה, גם הביא שם בשו"ת רשב"ן בשם ליקוטי חבר חלק ה' דף ק"ז שאחרי שנברו בעלי זרוע אין כח בידינו להוריד כהן כזה אם עולה לדוכן. וע"ש עוד סי' קל"ט תשובה מהרה"ג מו"ה חיים צבי מאנהיימער זצ"ל, ושם הביא ג"כ שו"ת מהר"י אסאד י"ד סי' נ' שמחללי שבתות בזמנינו כ"ז שלא העידו עליהם בפניהם ובפני הב"ד שחללו בפניו מ"מ ישראל אין אוסרים יין במגעם, שיש הרבה אחרונים סוברים דהא דמומר לחלל שבת הוי מומר לכל התורה הוא רק מדרבנן עיי"ש בשו"ת יהודה יעלה. היוצא מכל הנ"ל שעפ"י דין מחלל שבת בפרהסיא אין מצטרף למנין, אך בזמן הזה נוהגין להקל אף בארץ אונגארן ומכש"כ בארץ אשכנז. וזכורני שפעם אחת אירע אכילות לאיש אחד שחנתו פתוח בשבת, והוא אחד מבעלי בתים של קהלתנו, קהל עדת ישראל, וירד לפני התיבה בבית הכנסת של קהלתנו, אך הגבאי ידע לרצות אותו ולפייסו שלא ירד עוד מפני שהקהל ירננו על זה, ואח"כ הלך זה האיש לביהכ"נ של חברת ש"ס, ואף שהגבאי דשם היה איש חרד ויר"א, הניחו לירד לפני התיבה בלי מניעה, וכאשר שאלתי את הגבאי למה לא מנעו, אמר לי שכן הוא ג"כ מנהג מימים קדמונים בבית המדרש דפה שאין מונעין מלירד לפני התיבה האנשים שמסחרם פתוח בשבת, וכיון שהרבנים דשם שהיו אנשי שם לא מיחו מסתמא היה טעמם ונימוקם עמם, ואפשר שסמכו ע"ז מה שכתוב ג"כ בשו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ג שמחללי שבת בזמנינו נתשבים קצת כתינוק שנשכה לבין הנכרים, מפני שכעוה"ר רוב ישראל בארצנו מחללי שבת הם, ואין דעתם בזה לכפור בעיקרי אמונתנו עיי"ש, וכן הגיד לי הרב מו"ה משולם זלמן הכהן ז"ל בשם הגאון בעל שואל ומשיב שכתב שהאנשים מאמריקא אינם נפסלים ע"י חילול שבת שלהם מפני שהם כתינוקת /כתינוק/ שנשבה לבין הנכרים אח"כ מצאתי כעין זה בהגהות רע"א ליי"ד סי' רס"ד ועיי"ש סברות להקל, אבל ע' פמ"ג א"ת סי' רפ"ב אי"א ס"ק ז', וע' ספר חסידים סי' תשס"ח (ואין לי פנאי כעת לחפש תשובה זו דמיירי לענין גיטין בפנים בשו"ת שו"מ). יהי איך שיהי המקיל לצרף אנשים כאלו למנין יש לו על מי שיסמוך, אך מי שיכול לילך לבהכ"נ אחר כלי להכלים איש, פשיטא דמהיות טוב שלא יסמוך על היתר זה, ויתפלל עם אנשים כשרים. עוד יש סניף להקל דבזמננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון דבעו"ה רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצנעה, ופרהסי' שלו כבצנעה, ואדרבה היראים קרואים בזמננו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ.